

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

EENZAAMHEID

In één van onze grote dagbladen las ik een uittreksel van een artikel van de bekende Amerikaanse politieke commentator Walter Lippmann. Het was geschreven naar aanleiding van de toen nog aanstaande presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten. Lippmann wijst er op, dat zowel Johnson als Goldwater in hun verkiezingstoespraken gewezen hebben op de grote ontevredenheid die er heerst ook onder hen die geen wezenlijke materiële klachten hebben. In alle verschillen die er tussen deze twee mannen bestonden bleek, dat zij het hierover met elkaar eens waren.

Lippmann geeft zijn commentaar op deze situatie en zegt dat de ziekte, zoals hij het ontevredenheidsverschijnsel noemt, veroorzaakt wordt door de botsing van de wetenschap met de godsdienstige zekerheden en van de technische vooruitgang met de gevestigde orde van gezin, klasse en gemeenschap.

„De latente wanhoop”, schrijft hij, „komt van hen, die ontworteld zijn geraakt en eenzaam staan, zonder leiding. Het komt doordat ze zich verloren voelen in een universum waar de zin van het leven en van de sociale orde niet meer van bovenaf gegeven is of overgeërfd van voorouders, maar die opnieuw uitgevonden en ontdekt moet worden, al experimenterend ieder zeer persoonlijk voor zichzelf.

De essentiële vraag is, hoe de moderne mens moet werken om langs volkomen nieuwe wegen voor een onzekere toekomst vormen te scheppen, waarin blijvende waarden en waarheden verder gedragen kunnen worden”.

Vergeef mij dit wat lange citaat; ik meende, dat deze karakteristiek van een zo gezaghebbend man als Lippmann, betrekking hebbend op een miljoenenvolk, een zo treffend uitgangspunt was voor mijn lezing, dat ik het niet kon nalaten het aan u voor te leggen. Het geeft ook zo kernachtig weer, waar het in deze tijd om gaat en hoe de moderne ontwikkeling de mens losmaakt van z'n oude banden en hem alleen doet staan.

Het probleem van deze eenzaamheid laat ons dan ook niet los, houdt ons voortdurend bezig, moet ons ook steeds bezighouden, want het gaat om de mens, dat bijzonder ingewikkeld wezen, dat we slechts langzaam leren doorgronden. De mens die doorlopend in botsing is met zijn eigen wezenskern: persoonlijkheid zijn, en tevens medemens. Deze twee facetten, die hem dagelijks in conflict brengen met zichzelf, hem dwingen om te geven en te nemen, hem telkens voor een keuze stellen, hetgeen hij niet kan maar ook niet mag ontlopen. De mogelijkheid om een juiste, of liever gezegd een zo juist mogelijke keuze te doen, is van vele factoren afhankelijk. Eén daarvan is de mate waarin hij zich geborgen voelt. En dit gevoel van geborgenheid nu, is weer afhankelijk van de bereidheid van z'n omgeving in hem de medemens te zien. En zo zitten we weer in het probleem van de keuze. Het zou eenvoudig zijn, als elk mens aan de ander gelijk was. Dan werd het een kwestie van regelen. Maar zo ligt het niet. Er is een enorme verscheidenheid van aanleg en ontplooiingskansen. Bovendien is de *tussenmenselijke* relatie niet de enige factor waar we rekening mee moeten houden. Denkt u maar aan het in het begin aangehaalde citaat van Walter Lippmann, de botsing tussen wetenschap en oude zekerheden, maar vooral de enorme technische vooruitgang die *die* mens uit z'n vertrouwde milieu heeft gehaald en plaatst in een onoverzienbare ruimte. In een luttel aantal jaren is onze gezichtskring van het eindige tot het oneindige uitgebreid. Tot voor kort konden we afstanden overzien; thans worden raketten gelanceerd, die ondanks hun formidabelesnelheid eerst over een half jaar op hun bestemming zullen zijn. De ruimte om ons wordt groter, steeds groter. Eigenlijk is dit niet *juist* weergegeven. De ruimte is er immers altijd geweest. Ze lag alleen niet binnen onze gezichtskring. Het effect is echter, dat de mens in verhouding tot die grotere ruimte steeds kleiner wordt. Dit schept angst en onzekerheid, dit schept eenzaamheid. We zijn ons daar wel niet altijd van

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 13 december 1964

bewust, maar het beheerst toch ons denken en handelen.

Het zou voor de hand liggen, dat in deze situatie het mensdom te hoop loopt, zich aan elkaar vastklampt, bij elkaar houvast zoekt. In werkelijkheid zien we in grote mate het tegendeel gebeuren. Het is vaak een dooreen krioelen van mensen die ieder voor zichzelf trachten te redden wat er nog te redden valt. Een verschijnsel, dat men niet alleen bij de individuele mens waarneemt, maar ook bij groepen en zelfs bij gehele volken. Zij maken zich daardoor los van hun bestemming medemens te zijn. Zij isoleren zich, zij raken eenzaam.

De godsdienstige mens heeft boven dit alles uit een geborgenheid in zijn geloof. Hij gaat ervan uit, dat dit alles zin heeft en voortvloeit uit een van bovenaf getrokken lijn. De humanist ervaart dit anders, hij tracht alleen maar het zinvolle te ontdekken.

Maar beide groepen staan voor de centrale vraag: waar is in dit gebeuren de plaats van de mens en welke taak heeft hij.

Mag ik trachten op deze vraag vanuit mijn levensvisie een antwoord te formuleren, toegespitst op het onderwerp van mijn betoog. Nog eens die twee facetten van een mens, persoonlijkheid en medemens, in het oog vattend, zou ik willen stellen, dat het accent moet vallen op het medemens-zijn en dat de groei tot persoonlijkheid daaraan dienstig moet worden gemaakt. Alleen zijn, eenzaam zijn, is in strijd met de bestemming van de mens. Het is een abnormale situatie. Natuurlijk heeft de mens wel eens behoefte aan afzondering, maar als het goed is uitsluitend om nieuwe kracht te verzamelen om de medemenselijkheid te kunnen uitdragen. Als ik dit zo zeg, ben ik natuurlijk nuchter genoeg om te beseffen, dat dit wel mooi klinkt, maar dat we in de praktijk van het leven toch voor allerlei bijzondere situaties komen te staan. De menselijke gecompliceerdheid en van buitenaf inwerkende omstandigheden brengen met zich mee dat er mensen en volken ontstaan, die voor hun omgeving *onverdraaglijk* zijn. Zo hebben wij argumenten te over om bestaande relaties, als zijnde onhoudbaar, te verbreken. Maar vragen we ons wel voldoende af of we deze argumenten op hun objectiviteit hebben getoetst. Het verbreken van een relatie werkt immers naar twee kanten. Naar de ander en naar onszelf. Eenzijdige verbreking mist het objectieve. Het mogelijk bevrijdende gevoel dat er door ontstaat, is dan niet afgewogen tegen het leed dat men de ander doet. En het verbreken van banden is slechts één van die vele tussenmen-

VERANDEREND LEVENSBESEF samengesteld door: mevrouw Hella S. Haasse, Ds. E. van Bruggen, Prof. Dr. H. Freudenthal, Prof. Dr. T. T. ten Have, Ds. S. J. Popma, J. Reehorst, Dr. C. Scharff O.S.A., Prof. Dr. R. Schippers

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. no. 28.

selijke gebeurtenissen. Er is een ander facet, dat in dit verband onze bijzondere aandacht vraagt. Het niet willen openstaan voor de ander, hoe die ook is. In onze samenleving zijn velen, die door allerlei omstandigheden niet in staat zijn hun medemenselijkheid tot ontplooiing te brengen. Ze zijn niet eenzaam omdat zij dit willen, maar omdat zij niet anders kunnen. Desondanks snakken ze naar medeleven of nog beter medelijden, in de letterlijke betekenis van het woord. Zij lijden onder hun gebrek, sommigen zo erg dat zij het leven niet meer aankunnen. Veel zou opgevangen zijn als de ander begrip getoond had en bereid was gevonden alleen te geven en niet te nemen. Gelukkig begint de gehele problematiek van de medemenselijkheid steeds meer de aandacht te krijgen. De waarde van het goed functioneren ervan wordt steeds hoger aangeslagen. Het is in ieder geval duidelijk, dat het niet, of niet goed functioneren tot ziekte-toestanden leidt. (Dit geldt zowel voor de individuele mens als voor de groep.)

Dit te voorkomen heeft iets te maken met de zin van het leven zoals ik die zie, of in positieve vorm: het leven dient m.i. aanvaard te worden vanuit de opdracht vóór alles medemens te zijn. Het is *dan* ook zinvol daartoe aan de *eigen* ontplooiing te werken.

Ik zei het reeds in de loop van dit praatje, eenzaamheid is in strijd met de bestemming van de mens. Het bestrijden ervan is niet alleen menselijk gezien nodig, maar ook een zaak van zelfbehoud. Een wereld van eenzamen is een gedrocht en gaat aan zichzelf ten onder. De explosieve wereld van vandaag kan die kant opgaan, maar ook anders. Als de mens maar medemens wil zijn.

J. PASMAN

Wilt U ons helpen?

Zo ja, dan verzoeken wij U het abonnementsgeld 1965 zo spoedig mogelijk te betalen.

De abonnementsprijs bedraagt f 5,50 per jaar. Dit bedrag kan worden overgemaakt op postrekening no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring — Utrecht, met als omschrijving:

„Abonnement 1965”

U kunt daarbij ook gebruik maken van het stortingsformulier, dat u in dit nummer aantreft.

Bij voorbaat hartelijk dank.

BIHAR

Zonder overdrijving kan men toch wel zeggen dat er enkele weken geleden maar weinig mensen in Nederland ooit van Bihar hadden gehoord. Thans begint deze naam voor velen al wel een bekende klank te krijgen. Want wat is er namelijk aan de hand?

Meer dan twee jaar terug hield de Internationale Humanistische en Etische Unie (IHEU) haar congres in Oslo. Deze Unie wordt gevormd door de diverse humanistische organisaties in verschillende landen, in en buiten Europa. Tijdens dit congres nu bracht de Indian Radical Humanist Movement een voorstel ter tafel, dat huiselijk gezegd op het volgende neerkwam. „Kunnen wij niet, als internationale humanistische organisatie deel nemen aan het grote wereldomvattende werk dat „hulp aan ontwikkelingslanden” wordt genoemd? Is juist die hulp niet een uitermate humanistische? En wij uit India hebben voor dit doel een in alle opzichten passend project gevonden.” De Ind. Rad. Hum. Movement is wijdver-

GIRO **64.75.00**
BIHAR-ACTIE
HUMANISTISCH VERBOND

takt en beweegt zich vooral ook op sociaal terrein. Duizenden sociaal-werkers zijn er lid van en dragen op deze wijze idealen en doelstellingen van het humanisme uit. Zij ook zijn dus bij uitstek op de hoogte van die gebieden waar ontwikkelingshulp dringend nodig is. Het project dat zij dan ook in India aanwezen, was er een van het formaat waaraan een — toch altijd nog betrekkelijk kleine organisatie als het Internationale Humanisme — zich niet vertillen kon.

Het IHEU-bestuur heeft het project op zijn merites en mogelijkheden bekeken, het aan deskundigen voorgelegd en na enkele maanden gaf men zijn goedkeuring aan de uitvoering er van.

Het project hoopt in de Indiase provincie Bihar ongeveer 16.000 te bereiken. In hoofdzaak komt het plan hierop neer dat men het welvaartspeil in het betreffende gebied wil verhogen.

Nu is dat een fraai woord: welvaartspeil. In dit verband klinkt het echter bijna als een belediging. Want van enige welvaart is geen sprake: de bevolking leeft op de rand van de armoë, hun enige hoop ligt bij het welslagen van de oogst. Want als die mislukt, zijn er niet alleen geen verdiensten, maar betekent het tevens dat men de geld-

schietters niet terugbetalen kan. Deze woekeraars vormen een plaag en een ramp voor de arme boeren, zwoegend op hun kleine lapjes grond. Zij lenen n.l. geld aan de boeren op de te velde staande gewassen tegen buitensporig hoge rente.

De landbouwmethoden die gebruikt worden, stammen uit de middeleeuwen.

En in de eerste plaats zal dus gezorgd worden dat de boeren kennis maken met moderne methoden van akkerbouw.

Voorts wil men de gedwongen werkloosheid bestrijden (er is namelijk te weinig werk voor te veel handen) door de werklozen in te schakelen bij noodzakelijke projecten als dammen- en wegeaanleg. Hier zullen ook, naar men hoopt, enkele honderden bedelaars werk vinden. Daar naast zullen werkplaatsen geopend worden waar eenvoudige ambachten op eenvoudige wijze onderwezen worden, zoals manden en matten vlechten, schoenmaken, hoefsmeden.

Van veel belang wordt geacht het zeer persoonlijke contact van de projectleiders met de bevolking. Het eerste jaar zal dan ook gemoeid zijn met de voorbereidingen door middel van bijeenkomsten en gesprekken. De resterende vier jaren zullen vooral praktisch zijn.

Maar wat heeft het Humanistisch Verbond Nederland nu uiteindelijk met het Indiase plan van Bihar te maken?, vraagt u zich af. Bij monde van voorzitter dr. J. P. van Praag, die tevens IHEU-voorzitter is, heeft het Verbond laten weten dat het zich garant stelt voor een bedrag van f 75.000,—, het bedrag dat nodig zal zijn nadat India zelf via Gouvernement en particulieren f 60.000 heeft uitgetrokken.

En zo zullen in de naaste toekomst de bijna 16.000 aangesloten Nederlandse Humanisten de helpende hand reiken aan bijna 16.000 mensen in het verre Bihar.

D. ROETHOF-ENSING

eenzame nacht

Uw oogen waren er niet,
Uw stem was zoo ver, zoo ver.
Het was een avond zonder lied,
Nacht zonder ster.

De stilte was zoo diep, zoo groot,
Boven en onder en overal,
Dat iedre windeval
Moest brengen dood.

Mijn ziel was als een bloem naar u
Grootopen,
Weerloos als doodschaduw
Ze had beslopen...

Hoe heb ik wreed verstaan
In één stil even
De pijn van te vergaan
Uit dit schoon leven.

uit: Moderne Lyriek
P. C. Boutens

een lezing voor de wereldomroep op zondag 29 november 1964

WOORDEN

Een goede verstaander heeft aan een half woord genoeg. Maar hoe weinig goede verstaanders zijn er! Dikwijls schijnt het dat sommige mensen nooit genoeg hebben. Vandaar misschien dat velen die mondeling of schriftelijk woorden gebruiken, schijnen te denken: Laat ik er nog maar een paar bij doen, dat kan nooit kwaad. En dan vervallen zij in een breed-sprakerigheid die het luisteren of lezen tot een ware kwelling maakt. En dan nog hebben de slechte verstaanders er onvoldoende aan.

Ik geef gaarne toe, dat er in bepaalde gevallen geen misverstanden mogen rijzen. Dat is bij voorbeeld het geval, als er wetten moeten worden gemaakt. Dan moet men niet kunnen zeggen: „Gut, ik dacht dat-ie heel wat anders bedoelde”.

Als voorbeeld licht ik een enkele zin uit het ontwerp van wet, houdende verlaging van de inkomstenbelasting en van de loonbelasting, waarover bij u thuis altijd wordt gesproken als over „de grote belastingverlaging”.

Daar staat onder meer:

„Indien het Besluit op de Loonbelasting 1940 wordt vervangen door een nieuwe wettelijke regeling, — (dan komen er een aantal gevallen en tenslotte) — geldt voor de toepassing van die regeling gedurende de periode waarin slechts het eerste gedeelte van de verlaging van de inkomstenbelasting in werking is getreden, als tabel behorende bij de nieuwe wettelijke regeling inzake de inkomstenbelasting de door Onze Minister van Financiën met overeenkomstige toepassing van artikel II, eerste en tweede lid, vast te stellen inkomstenbelastingtabel waarin dit eerste gedeelte van de verlaging voor een vol jaar is verwerkt.”

Ik wil geenszins zeggen, dat dit wartaal is. Integendeel het is heel duidelijk, maar je moet er wel erg bij nadenken en niet iedereen is gewend dergelijke volzinnen te ontwaarselen. Weliswaar wordt iedere Nederlander geacht de wet te kennen, maar dat is een vrome wens en dat zal zij altijd blijven tot vreugde van de rechtsgeleerden en de belastingconsulenten.

Goede verstaanders treft men zelden aan. Zij komen voor in de geslaagde huwelijken en somtijds onder waarlijk goede vrienden. In een werkelijk gelukkige echtvereniging is een dialoogje als het volgende niet ongebruikelijk:

Zij (onder de schemerlamp gezeten met een handwerkje) „Thee?” Hij (onder de andere schemerlamp gezeten met een leeswerkje): „Mmm”.

Slechts waar Liefde woont en twee zielen samenklinken is zulk een samenspraak een volmaakte uitwisseling van gedachten en gevoelens. Zij meent te zeggen: „Ik heb een

heerlijk kopje thee gezet, omdat ik weet, dat je daar veel van houdt. Ik stel voor nu onze bezigheden even te onderbreken en gezellig samen dit geurige vocht tot ons te nemen. Heb je trek? Doe je mee?”

Hij heeft dit alles gehoord en antwoordt: „Je bent nog steeds even lief en zorgzaam. Ja, laten wij het werk even laten liggen, ik snak naar je thee, o Roos van Saron!”

Dit alles ligt verscholen achter de woordjes „thee” en het schier onhoorbare geblaas door de neus, dat ik met „mmm” aanduidde.

Hoe geheel anders is het, waar man en vrouw elkaar niet meer verstaan. Daar wordt méér gesproken, maar de lucht klaart er niet van op. Indien zij zegt „thee”, dan zal hij zeggen: „Thee? Wat nou thee? Heb je thee, of moet je nog zetten? Voor mij hoeft het niet, die dunne rommel. Ik vind trouwens de laatste tijd die thee van jou een muf smaakje hebben. Nee, in 's hemelsnaam geen thee, jasses, de gedachte alleen.” En indien hij zou zeggen „mmm”, dan zou zij zeggen: „Hum, hum! Kun je niet behoorlijk antwoord geven. Ik loop me de hele dag beroerd om meneer te bedienen en ik vind, dat je dan ook wel eens behoorlijk antwoord kan geven. Dat ligt daar maar te hangen en is nog te lamlendig om zijn mond open te doen. Nou wat moet je, thee, ja of nee?”

Er zijn denkers die fundamentele waarheden hebben verkondigd in enkele woorden. Maar hun kernspreuken of aforismen zijn volstrekt waardeloos voor hen die niet willen verstaan. Dezulken gaan tegenbetogen leveren die natuurlijk altijd mogelijk zijn, want aforismen laten een fel licht vallen op één kant van de waarheid. Maar bij tegenbetogen is de aardigheid er ook meteen af.

Vermoedelijk bevatten de dagbladen daarom zo weinig pittig geformuleerde gedachten. Die hebben altijd reeksen ingezonden stukken tot gevolg van diepspitters die alle kanten in een vaag schemerlicht plaatsen. Ik heb mij te dezer plaatse wel eens aan een stoutmoedige uitspraak gewaagd, maar mijn hemel, wat heb ik dat betreurd. En het zou mij niets verbazen, als ergdenkende abonnees bij het lezen van de eerste zin van dit opstel wrevelig zouden uitroepen: „Wel verdikkie, nou gaan ze het Woord ook al opslaan. Heb ik pas mijn abonnementsgeld betaald en nou vertellen ze, dat ik voortaan maar een half Woord zal krijgen. Vrouw, geef mij pen en papier, ik zal het de heren even inpeperen.”

Mocht er zo iemand zijn, laat ik hem dan geruststellen: Hij is geen goede verstaander, hij krijgt allemaal hele woorden. Van hele weken.

H.H.

lezingen voor de radio

zo. 20 dec. VARA 9.45 uur: Libbe van der Wal: „Het kind met het badwater”.

di. 22 dec. VARA 22.15 uur: Televisie-uitzending.

zo. 27 dec. VARA 9.45 uur: nog niet bekend.

zo. 3 jan. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: Nieuwjaarsbrief van het Humanistisch Verbond.